

BIBELSKE AFHANDLINGER

Av prof. Carl Paul Caspari

II. Det sjette Kapitel af Jesaias's Bog, dets Stilling og Betydning i Guds Riges Historie.

(Af Forelæsninger over Jeremias's Liv og hans Tids Historie.)

Christiania, 1884.

1. I det Aar, Kong Usias døde, saa jeg Herren sidde paa en høi og ophøiet Throne, og Fligene af hans Klædebon opfyldte Templet.
2. Serafer stode hos ham; seks Vinger havde enhver; med to bedækkede han sit Ansigt, med to bedækkede han sine Fødder, og med to fløi han.
3. Og den ene raabte til den anden og sagde: "Hellig, hellig, hellig er den Herre Zebaoth al Jorden er fuld af hans Herlighed!"
4. Og Tærsklernes Poster bævede, og Huset fyldtes med Røg.
5. Da sagde jeg: "Ve mig! thi jeg er fortabt; thi jeg er en Mand med urene Læber, og jeg bor midt iblandt et Folk med urene Læber; thi mine Øine have seet Kongen, den Herre Zebaoth". 6. Da fløi en av Seraferne hen til mig med en glødende Sten i sin Haand; med en Tang havde han taget den fra Alteret.
6. Og han rørte ved min Mund og sagde: "Se! denne har rørt ved dine Læber, og din Brøde er vegen bort, og din Synd er sonete.
7. Da hørte jeg Herrens Røst sige: "Hvem skal jeg sende, og hvo vil gaa for os?" Da sagde jeg: "Se, her er jeg, send mig!"
8. Da sagde han: "Gak hen og sig til dette Folk: "Hører og hører, men forstaar ikke, og ser og ser, men skjønner ikke!"
9. Gjør dette Folks Hjerter forstokket, og gjør dets Øren tunghøre, og klin dets Øine til, forat det ikke skal se med sine Øine og ikke høre med sine Øren, og dets Hjerte forstaa og omvende sig, saa det bliver lægt".
10. Da sagde jeg: "Hvor Længe, Herre?" Da sagde han: "Indtil Stæderne ere ødelagte, uden Beboere, og Husene, uden Mennesker, og Landet er ødelagt til en Ørken".
11. Og Herren skal drive Menneskene langt bort, og Tomheden bliver stor i Landets Midte.
12. Og er der endnu en tiende Del i det, saa skal den atter blive fortæret. - Men ligesom der af Terebinthen og Egen, naar den fældes, bliver en Stub igjen, saa skal en hellig Sæd være dets Stub.

Dette Kapitel, det profetiske Parti deraf, V. 9-13, har en ganske ualmindelig, en *mageløs* Stilling og Betydning i Israels eller Guds Riges Historie, saa det mere end

noget andet profetisk Ord er skikket til at vise, hvad en gammeltestamentlig Spaadom vil sige.

Kapitlet, Spaadommen i det, indeholder nemlig, hvad man kan kalde den profetiske Grundlov og Grundregel eller de profetiske Grundlove og Grundregler, hvorefter hele den paa Usias's Dødsaar (759 f. Kr. F.) følgende Del af Israels Historie havde, endnu har og indtil Tidens Ende vil have at bevæge sig; det behersker hele denne Del af Guds Folks Historie; det tegner den efter dens to Sider, den indre, aandelige Side, Israels Sjælehistorie, og den ydre Side, dets ydre Skjæbner, og det baade de mørke, sørgelige, de Ødelæggelser, der skulde ramme det, og de lyse, glædelige, Bevarelsen af en hellig Rest af Folket under alle Straffedomme og denne Rests Gjenopblomstren til et nyt, herligt Gudsfolk, - det tegner den, sige vi, efter begge disse Sider i faa, korte, store, mægtige Træk, saa at det kan kaldes et profetisk Program i Lapidarstil for hele Israels Historie fra Usias's Død af. Jes. 6 danner Portalen til hele den Del af det jødiske Folks Historie, der fulgte og følger paa Usias's Dødsaar; og Jes. 6, 9-13 er ligesom Indskriften paa denne Portal, en Indskrift af et saa mørkt Indhold, at vi, hvis den ikke sluttede med Forjettelsen i den anden Halvdel af V. 13, vilde kunne sammenligne den med den Indskrift, Dante saa over Porten til Helvede ("Lader alt Haab fare, I, som indtræde"). Men ikke blot Portalen til den nævnte Del af Israels Historie, men ogsaa hele den israelitiske Histories Centrum og Vendepunkt danner Jes. 6. Det deler den i dens to Hoveddele, dens to store Halvdele, den, hvori Israel endnu ikke *behøver* at forhærde sig, men *frivillig* gjør dette, Tiden mellem Moses's og Usias's Dødsaar, den *frivillige* Forhærdelses Periode, og den, hvori det efter Guds Dom *maa* forhærde sig, hvori det er *tvunget* til Selvforhærdelse, Tiden mellem Usias's Dødsaar og dets store fremtidige Omvendelse ved Tidens Ende (Rom. i 1, 25 ff.), den *tvungne* Forhærdelses Periode.

Israels *frivillige* Forhærdelse, den Forhærdelse, der ligger forud for Forhærdelsesdommen i Jes. 6, begynder med Moses's Tid. Neppe havde Folket betraadt Ørkenen, saa viste det sig vantro og gjenstridigt mod Herren (2 Mos. 15, 22-1-7, 7 og især 16, 28 og 17, 7). Ja, endnu tidligere, medens det levede i Ægypten, maa det have gjort dette (Ez. 20, 5-9). Ganske kort efter den store Aabenbarelse paa Sinai, ved hvilken Herren i egen Person promulgerede Dekalogen, og den høitidelige Pagtslutning, der fulgte paa denne Aabenbarelse, ved Enden af de firte Dage, i hvilke Moses opholdt sig hos Gud paa Bjerget for at bringe dem den med Guds egen Finger skrevne Lov, faldt de fra ham og brød den netop sluttede Pagt, saa at Herren maatte, kalde dem et Folk med haard Nakke (2 Mos. 32, 9. 33, 3. 5) ; og allerede i det andet Aar efter Udgangen fra Ægypten var han nødt til at udtale den Dom over hele den Slægt, der var dragen ud derfra, at den for sin idelige Gjenstridigheds Skyld ikke skulde faa det forjettede Land at se, men skulde dø i Ørkenen (4 Mos. 14, 21-23). Fra det Øieblik af, Herren havde udtalt, denne Dom, indtil det firtiende Aar efter Udgangen hengav Massen af den dømte, til Undergang bestemte Slægt sig til Afgudstjeneste og til Overtrædelse af alle guddommelige Love, og Herren overlod den ogsaa dertil. Og paa en lignende Maade forholdt det sig med deres Børn, den eftervoksene Slægt. "Mon I have bragt mig Slagtoffere og Madoffere i Ørkenen i firte Aar, I Israels Hus? Men I have baaret Eders Konges Hytte og Eders Billeders Stillads, Eders Guds Stjerne, som I havde gjort Eder, hedder det i Profeten Amos's Bog om begge Slægter. Og Ezechiel siger om den anden Slægt: "Men Børnene vare gjenstridige imod mig: i mine Bud vandrede de ikke. - Saa gav ogsaa jeg dem Bud, som ikke vare gode, og Love, ved hvilke de ikke kunde leve", d. v. s., jeg hengav dem til Afgudsdyrkelsens hedenske Love, jeg tillod dem at iagttage disse (Ez. 29, 21. 25). Efter Korahs Oprør og de Begivenheder, der nærmest fulgte paa dette, betegner Moses Ørkenens Israel som "Gjenstridighedens Borne (4 Mos. 17, 19), og ved Slutningen af sit Liv siger han til det: "Herren har ikke givet Eder Hjerter

til at forstaa og Øne til at se med eller Øren til at høre med indtil denne Dag” (5 Mos. 29, 3). Dets ham vel bekendte Gjenstridighed var endelig Aarsagen til, at han ikke alene truede det fremtidige Israel med overvættets forfærdelige Straffedomme for det Tilfælde, at det faldt fra Herren (3 Mos. 26, 14 ff. og 5 Mos. 28, 15-68; sml. Ez. 29, 23), men ogsaa med den allerstørste Bestemthed forudforkyndte, at det skulde gjøre dette (se 5 Mos. 31, 16-21. 25-29 og 32, 1-43 og især 31, 27), og i sin Afskedssang i 5 Mos. 32 og i Loven overhovedet efterlod det Dokumenter, som, naar nu det af ham med Vished forudseede og forudsagte Frafald virkelig var indtraadt, skulde vidne om, at han havde forudseet og forudsagt det, og at altsaa Israel og ikke Herren havde været utro (5 Mos. 31, 19 -21. 26 f. 29 f. 32, 1-5). Og hvad Moses saa bestemt havde forudvidst og forudforkyndt, det indtraadte nu ogsaa virkelig, og det meget snart. Neppe var Josva og den Slægt, der med ham havde indtaget Kanaan, døde, saa faldt Israel fra Herren (Dom. 2, 8-13). - Og gennem hele den lange Dommernes Periode drog sig saa en idelig Veksling af Frafald fra Herren og Tilbagevenden til ham, en Veksling, som kan siges at udgjøre denne Periodes Signatur. Israel frembød dengang et Billede paa den største Ustøthed og Vankelmødighed. - Den sidste Dommer, Profeten og Reformatoren Samuel, regenererede derpaa vistnok Folket, saa at med ham en bedre Tid indtraadte, og denne Tid varede ligetil Slutningen af Salomons Regjering; Israel oplevede dengang sin anden, længste og egentlige aandelige og ydre Blomstringstid; den første, kortere havde Josvas Tid og den nærmeste Tid efter hans Død været, Jos. 24, 31. Dom. 2, 7. Men i Salomos sidste Dage brød den indre Fordærvelse, der heller ikke i den samuelisk-davidiske Epoke var bleven fuldstændig knækket, men kun stærkt tilbagetrængt, hvorefter Davids Historie og saa mangen en af hans Psalmer vidne, paany frem for fra nu af kun delvis og for korte Tidsrum at blive noget standset.

I det ene af de to Riger, som bleve til af det store davidisk-salomoniske, *Israels Rige*, det Rige, der af dets Stifter blev ligefrem stillet paa Pagtesbruddets Grundvold, blev Fordærvelsen ikke engang nogensinde afbrudt, men udviklede sig ustandselig. I den første Trediedel af dets Historie, i Tiden mellem Jerobeam og Ahab, gik det stadig nedad i samme, indtil Fordærvelsen under den sidstnævnte Konge havde naaet sit Toppunkt. I den anden Trediedel bestræbte Herren sig forgjæves for at føre det op af det Frafalds Dyb, hvori det var nedsunket. Hverken de store, vældige Profeter Elias og Elisa, som han opreiste for det, ei heller de forfærdelige Straffedomme gennem Syrerne, som han tilskikkede det, ei heller endelig den Godhed, som han viste mod det, idet han gav det Seier over Syrerne og gjengav det dets gamle Grændser, formaaede at føre det tilbage til ham, saa at han maatte beslutte at forkaste det og dermed at gjøre Begyndelsen til hele Israels Forkastelse, en Beslutning, som han indirekte udtalte i Profeten Jonas's Sendelse til den daværende Hedningeverdens Hovedstad, Ninive*). Den sidste Trediedel af Israels Riges Historie, Tiden fra Jerobeam II's Død af indtil Samarias Ødelæggelse ved Salmanassar, Israels Riges Endetid, er dette Riges fuldkomne indre og ydre Opløsningstid. Den ligger allerede indenfor den tvungne Forhærdelsestids og dei Jes. 6, 11-13 forkyndte Ødelæggelsesdommes Omraade og har adskillig Lighed med den Judariget's Tid, der begyndte med Slutningen af Josias's Regjering og endte med Jerusalems Ødelæggelse ved Nebukadnezar.

I det andet af de to Riger, som opstode af det davidisk-salomoniske, *Judariget*, vender i Tiden mellem Rehabeam og Usias's Død (og i hele den Tid, det eksisterede, overhovedet) Dommerperiodens Ustøthed og Vankelmødighed tilbage, idet i dette Rige Frafald og Reformation idelig veksle med hinanden, som da overhovedet hele det israelitiske Folks Tilstand i Perioden mellem Salomos Død og Jerusalems Ødelæggelse ved Nebukadnezar kan siges paa en Maade at have været et Tilbagefald i Dommerperiodens Tilstande, navnlig ogsaa forsaavidt, som Israel i begge Perioder var splittet, og dets enkelte Dele oftere førte

ødelæggende Krige med hverandre. Under Usias kom Judæerne ved den samme ydre Blomstring, den samme høie Magt og store Rigdom, hvorved dengang deres israelitiske Brødre naaede det Punkt i sin Fordærvelses Udvikling, hvor Herren maatte beslutte at forkaste dem, og ved haardnakket Strid imod de Profeters Ord, som Herren opvakte iblandt dem, til det Punkt, hvor den frivillige Forhærdelse, de hidtil havde hengivet sig til, maatte gaa over i den tvungne, og dermed ogsaa Rækken af de store ødelæggende Domme ved Verdensrigerne, der skulde ledsage denne Forhærdelse, tage sin Begyndelse. Den Jesaias's mundtlige Prædiken, hvis Kvintessens denne Profet har nedlagt i de første fem Kapitler af sin Bog, var det Middel, som bevirkede, at det jødiske Folk gjorde de sidste Skridt henimod dette store Vendepunkt i dets indre, ja i Grunden ogsaa i dets ydre Historie.

Den tvungne Forhærdelses Dom i Jes. 6, 9 f., den Ødelæggelsesdom i Jes. 6, II-13, der ledsager den tvungne Forhærdelse og løber parallelt med den, og den Forjettelse i Jes. 6, 13, der begrænses og indskrænker begge Domme, eller med eet Ord, det i Jes. 6, 9-13 opstillede profetiske Program for det jødiske Folks Historie fra det Øieblik af, da dets frivillige Forhærdelse gik over i den tvungne, blev ikke realiseret een Gang, i een enkelt Periode, i een Periode, hvori Forhærdelsen og Ødelæggelsen udviklede sig ustandselig uden nogensomhelst Afbrydelse i to parallelle Linier, og med hvis Ende Forjettelsen, begge Dommers Begrænsning og Indskrænkning, blev opfyldt, men det gaar indenfor den store Periode mellem Usias's Dødsaar og Israels sidste Omvendelse ved Tidens Ende flere Gange. og stadiervis i Opfyldelse, det opfyldes i denne Periode paa den Vis, at Forhærdelsens og Ødelæggelsens Udvikling gjentagne Gange bliver afbrudt ved Indtrædelsen af en Realisation af Forjettelsen, uden at dog derved denne Udviklings stadige Fremadskriden bliver ophævet. Israels Forhærdelse og Ødelæggelse vokser snarere tiltrods for Afbrydelserne, indtil de tilsidst paa Kristi og Apostlernes Tid og i Hedningernes Periode naa sit Kulminationspunkt. Tiden imellem Usias's Død og Israels sidste Omvendelse fremtræder saaledes for os som en Periode, der falder i flere Stadier, hvoraf hvert enkelt har Forhærdelse, Ødelæggelse og en hellig Rests Tiloversbliven at opvise. Den gjentagne Gange afbrudte Forhærdelse hører i Grunden aldrig op, idet alle Afbrydelser kun ere temporære Standsninger, men bryder efter hver Standsning paany og i høiere Maal frem, og hver Gang, den gjør dette, har den ny og værre Odelæggelse til Følge. Denne tilintetgjør dog aldrig Pagtesfolket, men lader altid en Rest, en hellig Rest deraf tilbage. Forhærdelse og Ødelæggelse og en hellig Rests Tiloversbliven veksle i Tiden mellem Usias's Død og Israels sidste Omvendelse idelig med hinanden.

Man kan i Perioden mellem Forkyndelsen af Dommene og Forjettelsen i Jes. 6, 9-13 og denne Forkyndelses sidste og mest fuldkomne Realisation eller i Perioden mellem Usias's Dødsaar og Israels sidste store Omvendelse skjelne mellem *tre* Stadier, hvoraf dog de to første staa i engere Sammenhæng med hinanden, end det tredie staa med dem, ja endog kunne eller snarere maa siges ligeoverfor dette at danne eet i to Dele faldende Helt, medens det tredie og sidste bestaar af eet Hovedstadium og to Forstadier, saa at manogsaa kan dele Perioden i *tvende* Hovedstadier, et første, der falder i to, og et andet, der falder i tre mindre Stadier eller, saa at sige, Understadier.

Det første Stadium er det *assyrisk-jesaianske*, det andet det *kaldæisk-jeremianske*, det tredie *deteftexilske* eller det, som begynder med Tilbageførelsen fra det babyloniske Exil og slutter med Israels sidste Omvendelse. - Hvad der forbinder de to førstnævnte Stadier med hinanden og gjør dem til to Dele, to Understadier af eet, det første, Hovedstadium, er en *dobbelt* Omstændighed: *den* Omstændighed, at i det andet den Israels Ødelæggelse bliver fuldendt, der var begyndt i det første, og den Omstændighed, at Forhærdelsen i dem har een og den samme Form, medens denne Form i det tredie slaar om i en væsentlig anden.

- I det kaldæisk-jeremianske Stadium blev i alle Maader den Ødelæggelse fuldendt, der var begyndt i det assyrisk-jesaianske. I dette blev det ene af de to israeltiske Riger, Tistammerriget, ødelagt, i hint det andet, judariget, hvormed først hele Israels Herredømme var tilintetgjort og dets Selvstændighed ophævet. I dette bleve de ti Stammer førte i Landflygtighed og adspredte, i hint Judas Stamme og hvad der af de øvrige Stammer hørte med til judariget, hvormed først hele Israel var ført i Landflygtighed og adspredt. Jerusalems Ødelæggelse var aabenbart Spidsen af de Domme over Israel, der begyndte med Tiglath-Pilesers Bortførelse af Naftalis Stamme og Stammerne østenfor Jordan. - Grundtrækket ved Israels Forhærdelse i det assyrisk-jesaianske Stadium er den haardnakkede *Hengivelse til Afgudstjeneste*. Man tænke kun paa Tistammerrigets Tilstande. saaledes som Hoseas skildrer os dem, paa Atlas's Regjering og paa Manasses og Amons forfærdelige Tider, hvori Afguderiet i Israel naaede sit Toppunkt. Men den samme haardnakkede Hengivelse til Afgudsdyrkelse finde vi, som Jer. 7, 17 f. og 44, 7 ff. viser, endnu ogsaa i det kaldæisk-jeremianske Stadium. - Denne Hengivelse til Afgudstjeneste standsede, efterat den ved Kong josias's Reformation allerede var blevet brudt hos en Del af Folket, væsentlig eller dog i det Hele taget i Exilets Løb, dels ved selve Exilet og dets Lidelser, Straffen for den store Utroskab, Israel i hele den forbigangne Tid havde vist imod sin Gud, dels derved, at Bevidstheden om og Følelsen af Modsætningen mellem den Gudserkjendelse og Guds-dyrkelse og det aandelige Væsen, som vare eiendommelige for det selv, og den hedenske Gudsdyrkelse og det hedenske Væsen, der, under Opholdet midt iblandt Hedninger og ved den daglige Berørelse med Hedenskabet, blev i høj Grad vakt og skjærpet, dels endelig ved den store exilske Profets, Ezechiels, mægtige Virksomhed. Det jødiske Folk gik, hvad angaar Hengivelsen til Afgudstjenesten, ganske forandret, som et ganske andet Folk frem af Exilet. Fra Exilets Slutning af er Afgudstjenestens Tiltrækningskraft, dens forførende, fortryllende Magt, for hvilken det før saa ofte var bukket under, væsentlig brudt for det. Det hengiver sig nu med ubrødelig Troskab og stigende Iver til Herrens Dyrkelse. Og hvad Exilet endnu havde ladet tilovers af Tilbøielighed til Afguderi, det svandt under de første efterexilske Tidens Bestræbelser for at gjenopbygge det israeltiske Kultussamfund paa den mosaiske Lovs Grundvold og efter dens Forskrifter, det svandt under den nidkjære og kraftige Virksomhed, en Serubabel og Josva, en Esras og Nehemias og disse Mænds Medarbejdere udviklede. - Men med alt dette var dog det jødiske Folks indre Fordærvelse ingenlunde brudt. Den vedblev. Israel blev i Grunden væsentlig uforandret. Dets Fordærvelse antog kun en anden Form, en anden Karakter. Hidtil havde den havt en *sadducæisk*. Som saadan kan man nemlig vel betegne Israels haardnakkede Hengivelse til Afgudstjenesten for Exilet, idet den Nabofolkernes Gudsdyrkelse, hvortil det dengang hengav sig, havde en med Israels hellige Guds alvorlige og strenge' Tjenestes Væsen stærkt og skarpt kontrasterende, blødagtig, sandselig, vellystig Karakter, og idet det just var denne Karakter, der gjorde den saa forførende for Israel (se Steder, som Hos. 4, 13 f.). Det forexilske Israel vendte sig efter Profeten Hoseas's treffende Udtryk til andre Guder og elskede Rosinkager, Sindbilledet paa de sandselige Nydelser, der vare forbundne med Afgudstjenesten (Hos. 3, i). Nu, efter Exilet, fik Israels Forhærdelse en *farisæisk* Form, en farisæisk Karakter. Vistnok ytrede Farisæismen sig i og hos Israel allerede længe før den efterexilske Tid. Den var i Grunden jevn gammel med Folket selv og maatte ogsaa være det. Allerede Samuel og Asaf revse den, hin hos Saul (i Sam. 15, 22), denne hos Davids Samtidige (Ps. 50). Senere viste den sig især under og efter Israels to sidste Kultusreformationer, den i Begyndelsen af Hiskias's Regjering og den under Josias (se Steder, som Jes. 29, 15 og Jer. 7, 4. 21 ff.), efterat den allerede var fremtraadt i Usias's Tid (Jes. i, i o ff.). Men de ældre Tidens Farisæisme var dog kun, saa at sige, den naturlige, g Farisæismen under Hiskias og josias var kun en Begyndelse til, et Forspil paa og et Varsel om den udviklede og uddannede, den rette og egentlige i Tiderne

efter Exilet, paa samme Maade som Judariget's to sidste Kultusreformationer, der fremkaldte hin Farisæisme, kun vare Forspil paa og Forløbere for den store efterexilske Gjenopbyggelse af det jødiske Kultussamfund paa Moselovens Grundvold, ved hvis Indflydelse Esras's og Nehemias's Tids Farisæisme opstod. Israels Fordærvelses og Forhærdelses *fremherskende* Form, dens *Grundform*, var før Exilet den i haardnakket Hengivelse til sandelig Afgudstjeneste fremtrædende sadducæiske; Farisæismen løb dengang kun ved Siden af Sadducæismen som en underordnet, mere i Hjerterne slumrende Fordærvelsesform, dog saa, at den henimod Exilets Tid fremtraadte stærkere, et Varsel om det forestaaende store Omslag. Først efter Exilet byttede de to Fordærvelses- og Forhærdelsesformer Rollerne, idet nu den farisæiske blev den fremherskende eller snarere saa godt som eneherkende og - naar Tiderne før og under Antiochus Epifanes og hans nærmeste Efterfølgere undtages, hvori Sadducæismen hos en ikke liden Del af Folket paany, i en fra den tidligere forskjellig, helleniserende Form, gjorde sig stærkt gjældende - gennem hele Tidsrummet mellem Exilets Slutning og Jerusalem's anden Ødelæggelse og langt udover denne Begivenhed ligetil vore Dage bevarede og har bevaret og indtil Israels sidste Omvendelse skal bevare sit Herredømme. (Det Parti i de to sidste Aarhundreder før Kristi Fødsel, og paa Kristi og Apostlernes Tid, som man pleier at kalde Sadducæerne, hylkede den Sadducæisme, vi her tale om, i en meget afsvækket og til Farisæismen ikke lidet tillempet Form og indtog desforuden kun et snevert Terræn i det jødiske Folk.) Man kan saaledes paa samme Maade kalde Tiden mellem Exilets Slutning og Israels sidste Omvendelse dets *farisæiske* Forhærdelses Periode, som man kan kalde Tiden fra Usias's Død af indtil Exilet dets *sadducæiske*. Det samme, som forbinder de to første Stadier i dets tvungne Forhærdelse til eet Hovedstadium, nemlig den fælles Forhærdelsesform og den Omstændighed, at den Ødelæggelses dom, som begynder i det første, naar sin Spidse i det andet, gjør ogsaa det tredje til et saadant. Den sidstnævnte Omstændighed gjør dette forsaavidt, som Jerusalem's anden Ødelæggelse ved Titus og det romerske Exil paa samme Maade danne Toppunktet af alle Straffedomme over det jødiske Folk efter det babyloniske Exil, som Jerusalem's Ødelæggelse ved Nebukadnezar og det babyloniske Exil danne Toppunktet af den Række Straffedomme, der begynder i Slutningen af Jothams Regjering. Disse Straffedomme svare til den sadducæiske Forhærdelse, hine til den farisæiske, disse ledsage den første, hine den anden. - Den farisæiske Forhærdelse udvikler sig i det efterexilske Stadium *trinvis stærkere og stærkere*, indtil den fuldender sig i det første kristelige Aarhundrede ligeoverfor Kristi og Apostlernes Virksomhed, og ligesaa naa de Straffedomme over Israel i dette Stadium, som ledsage den og svare til den, paa Apostlernes Tid og ikke længe derefter sin Fuldendelse med Jerusalem's og den jødiske Stats anden Ødelæggelse og Ulykkerne under Hadrian og det jødiske Folks anden Adspredelse og Landflygtighed. - Man kan skjelne *tre* Trin i den efterexilske Farisæismes Udvikling, af hvilke det sidste er dens Fuldendelsestrin. - Det *første* Trin i sin Udvikling naaede Farisæismen paa Esras's og Nehemias's Tid. Her fremtræder dens Billede for første Gang lyslevende for os. Det er Profeten Malachias's Bog og næstefter den Prædikerens, der tilhører det persiske Verdensriges Tid, som stille os det for Øje. Alle Farisæismens Hovedtræk: udvortes, overfladisk Cpfattelse af Loven, udvortes Gudstjeneste ved Siden af Hjertets Bortvendthed fra Gud og altsaa Hykleri, Pukken paa den udvortes Gudstjeneste og de ydre Gjerninger, Egenretfærdighed og Selvretfærdiggjørelse ligeoverfor alle profetiske Anklager, Lønsyge og Misfornøjelse med Gud og Knurren mod ham, fordi han ikke tilbørlig har lønnet den formentlige trofaste Lovopfyldelse og opfyldt de glimrende Forjættelser, som han har givet Israel, paa sine fromme Dyrkere, stolt Nedseen paa "Synderne" og Foragt for dem, Udfordring af Guds Dom i den Indbildning, at man kun har at vente Godt, naar den kommer, et surt, mørkt, trist Væsen, forbundet med Kjærlighed til Penge, med Gjerrighed, - alle disse for Farisæismen karakteristiske Træk, hele

Farisærfysiognomiet, saa at sige, træder os i de to nævnte Bøger, især i Malachias's, for første Gang klart imøde. Hvad der fremkaldte dette Trin, var Omslaget i Exilet og de ivrige Bestræbelser for det israelitiske Kultussamfunds Rekonstruktion paa Moselovens Grundvold i de første efterexilske Tider, fremdeles disse Tidens Ringhed og Tarvelighed, som stod i skjærende Modsætning til den Israels Herlighedstilstand, som de forexilske Profeter havde skuet under Eet med Frelsen fra Babel, og som man derfor havde ventet skulde indtræde samtidig med denne Frelse, endelig den i Exilet indtraadte Omvendelses Udvorteshed og Overfladiskhed, som hos en meget stor Del af Folket havde ladet den dybe Hjertets Fordærvelse ubrudt. - Sit *andet*Udviklingstrin naaede den efterexilske Farisæisme i den Periode, som fulgte paa den makkabæiske Trængsels- og Martyrtid. Dengang var det, at den udviklede sig til et Slags System, og at den affødte et baade kirkeligt og politisk Parti som sin Bærer; dengang blev den mægtige Farisæersekt til, der snart kom til at beherske næsten hele Folket. Aarsagen til denne nye, anden Udvikling af Farisæismen laa dels i den brændende Nidkjærhed for den sande Guds Dyrkelse og den fra Fædrene nedarvede guddommelige Lov, som var bleven fremkaldt ved Antiochus Epifanes's Forsøg paa at berøve det jødiske Folk dets Religion og gjøre det til et Hedningefolk, et Forsøg, hvis Afværgelse havde voldt det saa mange Lidelser og kostet det saa meget ædelt Martyrblod; dels laa den ogsaa i Tidsforholdene overhovedet. Jøderne havde dengang faaet den høitdannede, aandsmægtige, forføreriske helleniske og helleniserede Verden ligeoverfor sig. Imod denne Verden, der henrev en ikke ringe Del af Folket, gjaldt det derfor at forsvare sit eiendommelige aandelige Liv, sine eiendommelige aandelige Goder, sin Gudsdyrkelse og sine Institutioner. Og den troblevne Del af Folket - og den var den større - gjorde dette ved strengt at afslutte sig, trække sig tilbage i sig selv og omfatte alt sit Eget med kraftig Kjærlighed, ja krampagtig Anstrengelse. Men da Hjertegrunden hos Flerheden af denne Del af Folket vedblev at være ubrudt, saa maatte dens strenge Fastholden ved Israels eiendommelige Gudsdyrkelse og alle dets Lovs Forskrifter og dens brændende Iver for dem nødvendigvis i Grunden blive kun en udvortes og. faa en farisæisk Karakter. De kunde kun give den allerede iblandt det jødiske Folk forhaandenværende Farisæisme ny Næring og bringe den til en ny, større Udvikling. - Sit *tredie*, sidste og høieste Udviklingstrin naaede den efterexilske Farisæisme endelig i det første kristelige Aarhundrede ligeoverfor Kristi Person, Gjerninger og Ord og ligeoverfor Apostlernes Gjerninger og Prædiken. Her traadte Farisæismens fuldkomneste Modsætning det farisæiskblevne Folk imøde: den dybeste, aandeligste. sandeste Opfattelse af Loven, den skarpeste Bestridelse af al egen Retfærdighed ved udvortes Lov-gjerninger og den mest ligefremme Forkyndelse af, at det var umuligt at opfylde Loven, den mest ubetingede Fordring af Omvendelse og ny Fødsel, den kraftigste Henvisning til Guds Naade i Kristus, den korsfæstede og gjenopstandne Kristus, som den eneste Kilde til Retfærdighed og Salighed, og den kraftigste Henvisning til Troen som det eneste Middel til at tilegne sig denne Naade, den alvorligste og strengeste Revselse af hele det farisæiske Hyklervæsen og alle dets vederstyggelige Frugter. Da nu det jødiske Folks Forhærdelse allerede for længe siden, fra Usias's Dødsaar af, ikke mere stod til at hæve, saa kunde alt dette kun bringe den farisæiske Forhærdelse, til hvilken værre Forhærdelsesform Folket i stedse stigende Maal havde hengivet sig, til fuld Aabenbarelse og til fuld Modenhed, til Fuldendelse. Ligesom det gamle Testaments sidste profetiske Bog, Malachias's, fremstiller for os det jødiske Folks Farisæeransigt i den Tid, hvori Farisæismen for første Gang skarpt og .klart traadte frem hos det, saaledes fremstille Evangelierne, der umiddelbart slutte sig til Malachias's Bog, og Apostlernes Gjerninger dets Farisæeransigt i den Tid, da Farisæismen_ hos det blev og var fuldkommen udviklet. - Den farisæiske Forhærdelses første Trin tilhører det persiske Aags og Tryks Tid. Det andet tilhører den Tid, da Jøderne, efterat de af det ene af de tre Riger, hvori det macedonisk-græske Verdensrige omsider

havde delt sig, det seleucidisk-syriske, vare blevne forfulgte paa det. Grusomste, fordi de ikke vilde ombytte sin Gud og sin Lov med den helleniske Afgudsdyrkelse, ved en lang, blodig Kamp havde friet sig fra ' det græske Herredømme og efter en Tid lang at have været selvstændige igjen mistede sin Selvstændighed ved den nye, romerske Verdensmagt. Den farisæiske Forhærdelses tredje Trin endelig tilhører det romerske Verdensherredømmes Tid. Man kan derfor betegne det Stadium, hvori dens første Trin falder, som det persiske, det, hvori dens anden falder, som det græske, og det, hvori dens tredje falder, som det romerske. Forsaauidt, som den farisæiske Forhærdelses første Udviklingstrin fremtraadte i sin Fuldendelse paa Esras's og Nehemias's Tid, medens det andet faldt væsentlig i det makkabæiske Herredømmes Tidsrum, og det tredje af det jødiske Folk blev naaet ligeoverfor Kristi Person, Gjerninger og Ord og Apostlernes Prædiken og Gjerninger, kan man dog ogsaa tale om et esra-nehemiansk, et makkabæisk og et Kristi og Apostlernes Stadium. Hine to Stadier ere i Forhold til dette sidste, hvori den farisæiske Forhærdelse naaede sit absolute Høidepunkt, og hvori det samme ogsaa var Tilfældet med de Straffedomme, der ledsagede Israels Forhærdelse, kun Forstadier.

Hvorledes Forhærdelsesdommen i Jes. 6 baade i den jesaiansk-assyriske og i den jeremiansk-kaldæiske Tid gik i Opfyldelse, derom vidne ogsaa de ikke faa Steder i *Jesaias's*, *Jeremias's* og *Ezechiels* profetiske Bøger, hvor der tales om det jødiske Folks Forhærdelse i Udtryk, som dels ere hentede fra Moses's Udtalelser om Orkenens Slægters forstokkede Sind og om Israels hos disse Slægter for første Gang og derfor paa en forbilledlig-profetisk Maade fremtrædende forstokkede Væsen overhovedet, Udtalelser, der kunne betegnes som Grundudtalelserne om Israels Forstokkethed, dels ogsaa fra selve det jesaianske Sted. Vi ville her anføre nogle af disse Steder. ”Stirrer paa hverandre, siger Jesaias i C. 29, 9-12 til det jødiske Folks Ledere og til det af dem ledede Folk, ”stirrer paa hverandre og vorder forvirrede! Forblinder Eder og vorder blinde ! De ere drukne, men ikke af Vin, de rave, men ikke af stærk Drik. Thi Herren har udøst over Eder en dyb Søvn Aand, og han har tillukket Eders Øine, Profeterne (de falske), og Eders Hoveder, Seerne, har han tildækket. Og saaledes er Synet af altsammen (den Spaadom om Jerusalems nærforestaaende Beleiring og pludselige, vidunderlige Frelse, som Profeten har udtalt i Kap. 29, 1-8) blevet Eder ligesom Ordene i en forseglede Bog, som man giver til En, som forstaar Skrift, sigende : Kjære, læs dette! men han siger: Jeg kan ikke, thi den er forseglet; eller Bogen leveres En, som ikke forstaar Skrift, med de Ord: Kjære, læs dette! men han siger: Jeg forstaar ikke Skrift”. I Kap. 39, 8-11 siger den samme Profet om Israel: ”Gaa nu ind, skriv det paa en Tavle i deres Paasyn og tegn det ind i en Bog, forat det kan være for kommende Dage, for bestandig, indtil evig Tid. Thi det er et gjenstridigt Folk, løgnagtige Børn, Børn, som ikke ville høre Herrens Lov, som sige til Seerne: I skulle ikke se, - og til Skuerne: I skulle ikke skue for os, hvad ret er; taler Smigrerier til os, skuer bedrageriske Ting, viger af fra Veien, bøier af fra Stien, skaffer Israels Hellige bort fra vort Ansigt!” I Kap. 42, 18-20 og 25 siger han til Pagtesfolket: ”I Døve, hører! Og I Blinde, lukker Øinene op for at se! Hvo er blind uden min Tjener (Israel, som er kaldet til at bringe Hedningerne den sande Guds Erkjendelse og Budskabet om Frelsen ved Messias), og døv som mit Bud, jeg sender? Hvo er blind. som min fortrolige Ven, og blind som Herrens Tjener? Du har seet meget, men du tager ikke Vare derpaa ; han har aabne Oren, men han hører ikke. - Saa udøste han (Herren) over dem sin brændende Vrede og en vældig Krig, og den satte dem i Brand trindt omkring, men de forstode det ikke, og den brændte dem, og de lagde det ikke paa Hjerte”. Endelig i Kap. 43, 8 hedder det: ”Før frem (som Vidne for mig) et blindt Folk (Israel), som dog har Øine, og Døve, som dog have Øren!” *Jeremias* tiltaler i Kap. 5, 21 og 13, 23. sine Samtidige med de Ord: ”Hører dog dette, du daarlige Folk uden Forstand; Øine have de og se ikke, Øren have de og høre ikke”. ”Vil vel en Morian omskifte sin Hud,

og en Parder sine Pletter? (naar de gjøre det,) saa ville ogsaa I gjøre Godt, I, som ere vante til at gjøre Ondt". Og 6, 10. 4, 22. 5, 3 og 6, 27-39 siger han om dem : "Til hvem skal jeg tale og vidne, saa de kunne høre? Se, uomskaaet er deres Ore, saa de ikke kunne give Agt". "Thi mit Folk er en Daare, mig kjende de ikke; de ere uvittige, Børn, og uforstandige ere de; vise ere de til at gjøre Ondt, men at gjøre Godt forstaa de ikke". "Du slog dem, men de følte ingen Smerte ; du gjorde Ende paa dem, - de vægrede sig for at tage imod Tugt; de gjorde sit Ansigt haardere end en Klippe, de vægrede sig for at vende om". "Til en Prøver har jeg sat dig (Jeremias) blandt mit Folk, til en fast Stad (i, i8), forat du skal kjende og prøve deres Vei. Allesammen ere de de Gjenstridigste iblandt de Gjenstridige, Mennesker, der vandre om som Bagvaskere, Kobber og Jern ; alle sammen handle de fordærveligt. Blæsebælgen er forbrændt, Blyet er fortæret af Ilden; forgjæves har man smeltet og smeltet, de Onde ere ikke udskilte. Forkastet Sølv kalder man dem, thi Herren har forkastet dem". Hvad endelig *Ezechiel* angaar, saa siger Herren til ham ved hans Kaldelse til Profet iblandt de til Babel Bortførte om disse: "Menneskesøn, jeg sender dig til Israels Børn, til Hedninger, de Oprørere, som have gjort Oprør imod mig; de og deres Fædre ere faldne fra mig indtil den Dag idag; og til Børnene, som have et haardt Ansigt og et stivt Hjerte, til dem sender jeg dig, og du skal sige til dem: Saa siger den Herre Herre. Og de, hvad enten de høre eller ladet det være, - thi et gjenstridigt Hus ere de, - saa skulle de vide, at en Profet har været midt iblandt dem. Men du, Menneskesøn, frygt ikke for dem, og frygt ikke for deres Ord; thi Nesle og Torner ere hos dig, og hos Skorpioner bor du ; men frygt ikke for deres Ord, og bliv ei forfærdet for deres Ansigt, thi et gjenstridigt Hus ere de". "Men Israels Hus, de skulle ikke ville høre paa dig, thi de ville ikke høre paa mig; thi det ganske Israels Hus, de have stive Pander og haarde Hjerter. Se, jeg gjør dit Ansigt stivt mod deres Ansigt, og din Pande stiv mod deres Pande ; du skal ikke frygte for dem og ikke forfærdes for deres Ansigt, thi et gjenstridigt Hus ere de" (2, 3-6 og 3, 7-9), Sml. endnu ogsaa Profeten *Zefanias's* Ord til hans Tids Israel: "Samler, ja samler Eder (kommer til Sands og Samling), du Folk uden *Længsel*, førend Beslutningen føder, som Avner farer Dagen frem, - førend Herrens brændende Vrede kommer over Eder, førend Herrens Dag kommer over Eder".

Hvorledes Forhærdelsesdommen i Jes. 6 blev op fyldt i Kristi og Apostlernes Aarhundrede ligeoverfor Herrens Person og Virksomhed i Gjerninger og Tale og ligeoverfor Apostlernes Virksomhed i Ord og Gjerninger, og hvorledes denne Dom dengang fik sin fuldkomneste og mest storartede Opfyldelse, det kan man se deraf, at de jesaianske Ord i de nytestamentlige Skrifter paa flere og det overordentlig betydningsfulde Steder blive citerede som opfyldte paa Kristi og Apostlernes jødiske Samtidige.

De nytestamentlige Steder, hvor dette er Tilfældet, ere fornemmelig *tre*: 1. *Math. 13, 13-15*: "Derfor taler jeg til dem i Lignelser; thi seende se de ikke, og hørende høre de ikke og forstaa ikke heller. Og paa dem fuldkommes Jesaias's Spaadom, som siger : Med Hørelsen skulle I høre g ingenlunde forstaa, og seende skulle I se og ingenlunde kjende. Thi dette Folks Hjerte er blevet forhærdet, og de høre besværlig med Ørene og tillukke sine Øine, forat de ikke skulle se med Øinene og høre med Ørene og forstaa med Hjertet og omvende sig, at jeg maatte helbrede dem". Med dette Sted maa dog endnu sammenlignes dets to Parallelsteder *Mark. 4, 11, 12*: "Og han sagde til dem: Eder er det givet at kjende Guds Riges Hemmelighed; men dem, som ere udenfor, siges det altsammen i Lignelser, forat de seende skulle se og ikke vide og hørende høre og ikke forstaa, at de ikke skulle omvende sig, og Synderne forlades dem", og *Luk. 8, 10*: "Men han sagde : Eder er det givet at kjende Guds Riges Hemmeligheder; men de Andre siges det i Lignelser, forat de seende ikke skulle se og hørende ikke forstaa". Paa disse to Steder anføres de jesaianske Ord delvis, uden at, som hos Matthæus, hele det jesaianske Sted ligefrem bliver citeret. - 2. *Joh. 12,*

39-41: ”Derfor kunde de ikke tro; thi Jesaias siger atter: Han har forblindet deres Øine og forhærdet deres Hjerter, forat de ikke skulle se med Øinene og forstaa med Hjertet og omvende sig, og jeg helbrede dem. Dette sagde Jesaias, da han saa hans Herlighed og talte om ham”. - *Endelig 3. Ap. Gj: 28, 25-28*: ”Men da de vare usamdrægtige indbyrdes, skiltes de ad, efterat Paulus havde sagt det ene Ord: Rettelig har den Helligaand talt ved Profeten Jesaias til vore Fædre og sagt : Gak hen til dette Folk og sig: Med Hørelsen skulle I høre og ingenlunde forstaa, og seende skulle I se og ingenlunde kjende; thi dette Folks Hjerter er blevet forhærdet, og de høre besværlig med Ørene og tillukke sine Øine, forat de ikke skulle se med Øinene og høre med Ørene og forstaa med Hjertet og omvende sig, at jeg maatte helbrede dem”. - Foruden disse Hovedsteder, der staa i en storartet Sammenhæng med hverandre og i et storartet indbyrdes Forhold, kunne endnu ogsaa Herrens vemodige Ord i Joh. 9, 39: ”Til Dom er jeg kommen til denne Verden, forat de, som ikke se, skulle vorde seende, og de, som se, skulle vorde blinde”, sammenlignes, idet vi i dem vel have en Hentydning til Jes. 6, ro. Ialfald danne de en Parallel til dette Sted. I Rom. 11, . 8: ”- de Øvrige bleve forhærdede, - som skrevet er: Gud gav dem en Dorskheds Aand, Øine til ikke at se og Øren til ikke at høre, indtil denne Dag”, er det vistnok de to Steder Jes. 29, 10: ”Herren har udøst over Eder en dyb Søvnns Aand, og han har tillukket Eders Øine”, og 5 Mos. 29, 4: ”Herren har ikke givet Eder Hjerter til at forstaa eller Øine til at se med eller Øren til at høre med indtil denne Dag”, som Apostelen har for Øie, men desuagtet turde dog Spaadommen i Jes. 6, 9. 10 danne Citatets materielle Grundvold.

1. I Matth. 11, 13 -15, Mark. 4, 11. 12 og Luk. 8, ro angiver Herren, af hvad Grund og i hvilken Hensigt han netop nu har ombyttet den Læreform, som han hidtil havde brugt, Forkyndelsen af Himmeriges Riges Hemmeligheder i *egentlig, ligefrem Tale*, med en ny, den *i Lignelser, i Parabler, den paraboliske*. Han har gjort dette, *fordi* Folket havde forhærdet sig ligeoverfor hans Forkyndelse i hin Læreform, saa at Jesaias's Profeti i Jes. 6, 9. 10 nu var bleven opfyldt paa det, hvortil hin Herrens Forkyndelse ogsaa havde været bestemt, og forat Folket end mere skulde forhærde sig og saaledes den jesaianske Profeti i endnu højere Grad gaa i Opfyldelse til Straf for, at det havde forhærdet sig mod Christi Ord i den tidligere Forkyndelsesform. Hidtil havde Folket faaet Himmeriges Riges Hemmeligheder forkyndte i klar, let forstaaelig Tale. Da det havde forhærdet sig imod Forkyndelsen af dem i saadan Tale, hvad der rigtignok paa Grund af dets forhærdede Tilstand var uundgaaeligt, saa fik det dem nu forkyndte i dunkel, gaadefuld, ikke let forstaaelig Tale, mod hvilken det endnu lettere kunde forhærde sig, og ved hvilken det maatte blive endnu mere forhærdet. Dette var en guddommelig Straffedom over det for den Forhærdelses Skyld, som det hidtil havde lagt for Dagen ligeoverfor Kristi Prædiken. *Fordi det ikke havde havt*, hvad det burde have havt, *blev endog det frataget det, som det havde havt* (Matth. 13, 12). Herren, som hidtil var traadt *ganske aabent* frem for det, *begyndte* nu at *tilhulle*, at *skjule* sig for det og unddrage sig det. Herrens Overgang fra Brugen af den ligefremme Tale til Brugen af den paraboliske betegner saaledes et stort Vendepunkt, det første store Vendepunkt i hans Virksomhed blandt Israel.

Vi have ovenfor sagt, at Folket havde forhærdet sig imod Christi ligefremme Tale. Hvorledes det havde gjort dette, derom vidne mange Steder i de fem Kapitler, som gaa umiddelbart forud for Matth. 13. Der drager sig nemlig gennem disse Kapitler en Række Udsagn, hvori Herren med stigende Strenghed udtaler sig om det jødiske Folks Adfærd imod ham, hans Ord og Gjerninger, saavel som ogsaa imod hans Forløbers, Johannes den Døbers, Prædiken, og om Straffen for denne Adfærd, en stigende Strenghed, der forudsætter en stigende Forhærdelse imod hele den Virksomhed, som Johannes havde udfoldet, og som Herren selv hidtil havde udviklet. Ved Siden heraf gaar der gennem disse Kapitler en Række Steder, som direkte viser, hvorledes Folket og især dets aandelige

Ledere, Farisæerne og de Skriftlærde, stedse mere forstokkede sig ligeoverfor Herrens Ord og Gjerninger. - I C. 8, 11. 12 udtaler Herren den Spaadom, at store Skarer af Hedninger skulle komme fra alle Verdens Kanter og medl Patriarkerne blive delagtige i Himmeriges Rige og dets herlige Goder, medens Jøderne, Patriarkernes Børn, skulde gaa glip deraf og hjemfalde til den evige Pine. I C. 16-19 taler han om, hvorledes hverken Johannes den Døber eller han selv havde kunnet gjøre ”denne Slægt” tilpas. Den strenge Bodsprædikant Johannes havde været den en altfor mørk Asket; der boede i ham en ond Aand, mente de, som drev ham til hans extravagante Askese. Den milde, venlige Jesus, hvis Mund flød over af Trøst, og hvis Hænder ikke gjorde Andet end vel, som ikke unddrog sig Menneskenes, især de dybest sunknes, Selskab, men kærligt omgikkes dem og deltog i deres Gjæstebud for at bringe dem Frelse, var dem for slap, ikke hellig og from nok; han var en Fraadser og Dranker, mente de, en Tolderes og Synderes Ven. Saaledes havde Slægten i sin Selvklogskab mestret Guds Visdom, der just deri havde aabenbaret sig saa herlig, at han først havde sendt den en Johannes og saa en Jesus. Straks efter, i C. 11, 20 -24, skammer Herren i overordentlig strenge Ord de galilæiske Steder ud, som havde seet hans fleste kraftige Gjerninger og dog ikke havde omvendt sig. Tyrus og Sidon vilde for længe siden have omvendt sig i Sæk og Aske, dersom saadanne kraftige Gjerninger vare skede i dem, som i Chorazin og Bethsaida ; derfor skulde det gaa hine Steder taaleligere paa Dommens Dag, end disse. Kapernaum, en Stad, hvori Herren boede (4, 13), hans egen Stad (9, 1), som derved, at han havde gjort saa mange kraftige Gjerninger i den (8, 5 -16. 9, 1- 8. Mark. i, 23-26 o. s. v.), var bleven ophøiet indtil Himmelen, skulde stødes ned indtil Helvede: Dersom de Gjerninger, Herren havde gjort i den, vare blevne gjorte i Sodoma, vilde denne Stad ikke være gaaen under, derfor skulde det gaa Sodoma taaleligere paa Dommens Dag, end Kapernaum. Samtidig med disse strenge Domme udtaler Herren, at det havde behaget hans Fader at skjule Himmeriges Riges Hemmeligheder for de Vise og Forstandige i Israel, Farisæerne og de Skriftlærde (ved at lukke deres aandelige Øine, at forhærde deres Hjerter ligeoverfor hans Forkyndelse og Undergjerninger), og han takker Faderen for denne Straffedom, ved hvilken han havde vist sin Vrede og kundgjort sin Magt (11, 25. 26). Hertil hører endelig endnu Herrens Tale i C. 12, 39-45. Til Farisæerne og de Skriftlærde, som efter at have seet bans Person, hørt hans Prædiken og skuet de Tegn, han, havde gjort, forlangte af ham, at han skulde legitimere sig som Messias ved et stort, ret iøjnefaldende Undertegn (et Tegn, som svarede til deres Messiasbillede og til Christi Herlighedsstand), siger han i V. 39 og 49, at ”den onde og utro Slægt”, der begjærede Tegn, ikke skulde faa noget andet Tegn end Profeten Jonas's (Herrens Ophold i Jordens Hjerte, de Dødes Rige og Graven, og hans Opstandelse, det Tegn, som svarede til Kristi Fornedrelesstand), eller, hvad der er det samme, at den ikke skulde faa et saadant Tegn, som den begjærede, eller at den ikke skulde faa noget Tegn (Mark 8, 12). I V. 41 og 42 forkynder han derpaa Slægten, at Niniviterne og Dronningen af Saba engang skulde fordømme den i Dommen, idet hine havde omvendt sig efter Jonas's Prædiken, og denne var kommen fra Jordens Ende for at se Salomos Herlighed og høre hans. Visdom, medens den ikke havde omvendt sig ifølge hans Prædiken og ikke var kommen til ham for at se hans Herlighed og høre hans Visdom, uagtet hverken Jonas eller Salomo kunde taale nogen Sammenligning med ham. Til Slutning udtaler han saa i V. 43-45, at den (”denne onde Slægt”) efter en overfladisk, i Grunden kun tilsyneladende, Omvendelse skal falde tilbage i sit gamle Væsen og da blive langt værre end tilforn. Den er ikke skikket til en grundig, alvorlig, sand Omvendelse og kan kun blive værre, end den nu er. - Den Række af Steder i Matth. 8-12, som direkte viser, hvorledes Folket og især dets aandelige Ledere stedse mere forhærdede sig ligeoverfor Jesu Prædiken og Undergjerninger, begynder med Kap. 8, 34 og slutter med Kap. 12, 34. Paa det førstnævnte Sted beder hele Gergesenernes Stad Herren om at vige fra deres Grændser. I Kap. 9, -3 beskyldte nogle Skriftlærde ham for

Gudsbespottelse, fordi han forlod Synder. I Kap. 9, I I forarge Farisæerne sig over, at han aad med Toldere og Syndere. I Kap. 9, 24 udler den i Jairus's Hur forsamlede Hob ham, fordi han havde sagt, at dennes Datter ikke var død. I Kap. 9, 34 sige Farisæerne, at han uddrev Dæmonerne ved Dæmonernes Øverste (Djævelen). I Kap. 10, 25 antyder Herren, at Jøderne kaldte ham Beelzebul og altsaa erklærede ham for at være selve Djævelen. I Kap. 12, 10 søge de at faa et Svar af ham, der kunde sætte dem i Stand til at anklage ham som En, der lærte Sabbatsbrud,. og i Kap. 12, 14 holde de for hans Svares Skyld Raad mod ham, hvorledes de kunne ombringe ham. I Kap. 12, 24 beskyldte de ham paany for at uddrive Dæmoner ved Dæmonernes Øverste, Beelzebul, og i Kap. 12, 31 f. advarer Herren dem mod at begaa den utilgivelige Synd, Forhaanelsen af den Helligaand. Han betegner dem derfor ogsaa i Kap. 12, 34 som Øgleunger (Slangesæd, 1 Mos. 3, 15), der ikke *kunne* tale Godt, fordi de *ere Onde*.

2. Herrens Udsagn i Matth. 13, Mark. 4 og Luk. 8 tilhører hans profetiske Virksomheds Midte og staar ved *Begyndelsen af den anden Halvdel* af hans Virksomhed i *Galilæa*, i *Udkanten* af Landet (s. Matth. 4, 14 f.), og iblandt det *egentlige Folk*, omend ikke udelukkende iblandt dette. *Det* nytestamentlige Sted, hvor Jes. 6, 9. 10 anden Gang bliver citeret, Joh. 12, 39-41 eller ogsaa 37-41, finde vi ved *Slutningen* af Herrens *hele* profetiske Virksomhed og ved *Slutningen* af hans Virksomhed i *Jerusalem*, i Landets og Folkets *Centrum* (s. Joh. 7, 3. 4), og iblandt dets *Øverster*, omend ikke udelukkende her og iblandt disse. Denne Virksomhed er det nemlig, hvorom Johannes i den Del af sit Evangelium, som gaar forud for Citatet, hovedsagelig taler, idet han her fornemmelig fremstiller Herrens Forhandlinger med de jødiske Øverster under hans forskjellige Ophold i Jerusalem ved hans Festreiser. Resultatet af Herrens profetiske Virksomhed i ligefrem Tale i Galilæa, i Udkanten af Landet, og iblandt det egentlige Folk havde været, at dette havde forhærdet sig jo længere, jo mere, og at saaledes Forhærdelsesdommen i Jes. 6, 9. 10 var gaaen i Opfyldelse paa det. Ligesaa var ogsaa Resultatet af Herrens profetiske Virksomhed i Jerusalem, i Centret, iblandt de jødiske Øverster og Hovedstadens Indbyggere, at disse i stigende Maal forhærdede sig, og at saaledes hin Forhærdelsesdom blev opfyldt paa dem. Det i Udkanten af Israels Land levende galilæiske Folks Forhærdelse imod Herrens ligefremme Prædiken havde bevirket, at han i den anden Del af det Tidsrum, hvori han virkede iblandt det, for til Straf for den Forhærdelse, som det hidtil havde lagt for Dagen - endnu mere at forhærde det, betjente sig af den dunkle, gaadefulde paraboliske Tale og derved *begyndte* at tilhulle, at skjule sig for det og at unddrage det sit Ord. De i Centret levende Jøders og i Særdeleshed jødiske Øverstes Forhærdelse bevirkede, at Herren, for (til Straf for den) endnu mere at forhærde dem, ikke alene aldeles ophørte med at tale til dem og fra nu af kun talte til sine Disciple (Joh. 13-17. Matth. 24, 2-25, 46 sml. med 23, 39 og 24, i), men ogsaa lod sig fornedre for deres Øine paa det Allerdybeste, ligetil den forsmædelige Død paa Korset, og derved *fuldstendig* tilhullede, skjulte sig for dem og unddrog sig dem. Herrens Overgang fra den ligefremme Tale til den paraboliske havde været, saa at sige, hans *halve* Selvtilhulling; at han slet ikke mere talte til det jødiske Folk, men kun til sine Disciple, var den *hele*, som da ogsaa Joh. 12, 37-41 indledes med de Ord: "Disse Ord talte Jesus og *gik bort og skjulte sig for dem*. At Herren ophørte at tale til Jøderne og kun talte til sine Disciple, og at han gik sin Fornedrelse imøde, var ligeledes et stort Vendepunkt i hans Virksomhed iblandt det jødiske Folk, det andet og sidste store Vendepunkt i den og et Vendepunkt, som i Storhed endnu langt overgik det første.

3. Endnu havde Herren dog ikke opgivet det jødiske Folk *aldeles*, og endnu havde dette ikke gjenneombet *hele* sin Forhærdelsesbane. Dette skede først, efterat Herren anden Gang var kommen til det, i Kraft, i Aanden, efterat han, opstanden, himmelfaren og siddende hos sin Faders høire Haand, fra sin himmelske Throne havde udgydt den

Helligaand og derved stiftet en Menighed i dets Midte, hvori Aandens Magt aabenbarede sig for dets Øine i et uforligneligt Helligheds-og Kjærlighedsliv, i en Mangfoldighed af himmelske Kræfter og i store Undertegn, og efterat hans Apostler ifølge hans Befaling i en lang Række af Aar utrættelig havde forkyndt Evangeliet om ham baade i Judæa og i Galilæa og i hele det romerske Verdensrige, og saa hele Israel paa samme Maade havde forhærdet sig imod alt dette, imod Alt, hvad det derved fik at høre og se, ligesom dets palæstinensiske Del under Herrens jordiske Liv, i hans Kjøds Dage, havde forhærdet sig imod Alt, hvad den ,da havde seet og hørt baade af ham selv (s. Matth. 13, 16 f. 11, 29 ff.) og af Johannes den Døber (Joh. 5, 33. Matth. 11, 16 if.). Først da naaede jøderne Kulminationspunktet af sin Forhærdelse. De forhærdede sig da ikke mere, som før, mod den fornedrede Kristus, mod Kristus i Skrøbelighed, men mod den ophøiede, mod Kristus i Kraft, og ikke længer saa meget imod hans Person, som imod den Helligaand, imod Aanden i den kristelige Menighed; de forblindede da sine Øine og lukkede sit Hjerte mod en utilhyllet og derfor, langt stærkere og kraftigere straalende Herlighed. Og det var da ikke mere blot, som tidligere, en Del af det jødiske Folk, den Del deraf, som boede i Hjemmet, men hele det jødiske Folk, ogsaa de mange Jøder, som boede adspredte over hele den romerske Verden, det var da hele den jødiske Kreds, ogsaa dens yderste Periferi, som forhærdede sig, idet Apostlerne, især Apostelen Paulus, bragte Evangeliet om Kristus til de i Romerriget adspredte Jøder, og ogsaa disse stødte det tilbage. Om denne Israels sidste, Baade intensiv og extensiv fuldkomne Forhærdelse berette de paulinske Breve og især *Apostlernes Gjerninger*. Og her er det da højst overraskende at se, hvorledes just denne Bog saagodtsom *slutter* med en Anførelse af Jes. 6, 9, 10, den tredie og sidste nytestamentlige Anførelse af dette Sted, hvilket i den historiske Del af de apostoliske Skrifter vender tilbage liget et Omkvæd, - et forfærdeligt, rystende Omkvæd. *Efterat* nemlig allerede Stefanus, umiskjendelig Apostelen Paulus's Forløber, i Slutningen af sin Tale for Synedriet havde maattet tilraabe Jøderne i Jerusalem, der modstode Evangeliet, de Ord: "I haarde Halse og Uomskaarne paa Hjerte og Øren! I modstaa altid den Helligaand, som Eders Fædre, saa og I. Hvilken af, Profeterne forfulgte ikke Eders Fædre? Og de ihjelsloge dem, som forudforkyndte den Retfærdiges Komme, hvis Forrædere og Mordere I ere blevne" (Ap. Gj. 7,51 f.), - *efterat* saa Paulus selv allerede i Begyndelsen af sin Virksomhed iblandt de adspredte Jøder og iblandt Hedningerne, paa sin første Missionsreise havde maattet erklære Jøderne i det pisiske Antiochien, der modsagde hans Prædiken og bespottede: "Det var fornødent, at Guds Ord først skulde tales for Eder; men efterdi I forskyde det og ikke agte Eder selv værdige til det evige Liv, saa vende vi os til Hedningerne" (Ap. Gj. 13, 46), - *efterat* han senere paa sin anden Missionsreise havde maattet afryste sine Klæder for jøderne i Korinth, der ligeledes stode imod og bespottede, og sige til dem: "Eders Blod komme over Eders Hoved; herefter vil jeg gaa til Hedningerne, - og efterat han endnu noget senere i Brevet til Romerne havde maattet anvende Jes. 29, 10 og 5 Mos. 29, 4 og paa en Maade ogsaa Jes. 6, 9, 10 paa Flerheden af det jødiske Folk og udtale, at Forhærdelsen var kommen over den (Rom. 11, 11, 7 f. og 25), - *efter alt dette* erklærer Apostelen endelig, da han ifølge sit Fangenskab og sit Ord i Ap. Gj. 25, 11 omsider var kommen til det romerske Verdensriges Hovedstad og ogsaa der havde forkyndt Jøderne Evangeliet, og en Del af dem havde vist sig vantro, at den Helligaand *) retteligen havde forudforkyndt ved Profeten Jesaias i Jes. 6, 9, 10, at Israel skulde maatte forhærde sig mod Alt, hvad det vilde faa se og høre af Gud, og at de romerske Jøder derfor skulde vide, at nu Guds Frelse var sendt til Hedningerne; disse skulde og høre (Rom. 28, 25-28). Den i denne Erklæring udtalte Erkjendelse var Resultatet af hans og hans Medapostlers Forkyndelse af Evangeliet iblandt Jøderne og særlig af hans Forkyndelse af det iblandt Jøderne i Adspredelsen fra Damaskus eller Antiochia indtil Rom. Ap. Gj. 28, 25 ff. indtager en ganske lignende, Stilling i Apostlernes Gjerninger, som

Joh. 12, 39-41 i Johannes's Evangelium og i Evangelierne overhovedet. Med det jødiske Folks, hele det jødiske Folks, ogsaa det over den romerske Verden adspredtes, Forhærdelse imod den apostoliske Prædiken indtraadte først Herrens fuldstændige Selvtilhyling for Israel. Nu skjulte ogsaa den forherligede Kristus sig, nu skjulte ogsaa Aanden, den af ham udsendte Aand, sig for dem. Apostlerne vendte sig fra denne Tid af væsentlig til Hedningerne alene og unddroge Jøderne væsentlig Evangeliet. Følgen blev og maatte blive den fuldkomne Fuldbyrkelse af Ødelæggelsesdommen i Jes. 6, 11-13, Jerusalems forfærdelige Katastrofe og det jødiske Folks fuldstændige Adspredelse. Det jødiske Folk havde nu miskjendt hele sin Besøgelsestid., ogsaa dens anden Del (som saadan er den apostoliske Tid at betragte), og hele det jødiske Folk havde miskjendt den, og det fuldstændig. Vreden naaede dem endelig, som Paulus i 1. Thess. 2, 16 siger. Undergangen indtraadte dog først, da Jøderne havde slaaet *den Mand* ihjel, i hvem den kristelige Lære og det kristelige Liv traadte frem for dem i den Skikkelse, hvori de vare i Stand til allerlettest og allermost at gjøre Indtryk paa dem og vinde dem for Kristus, *Herrens Broder, Jakobus den "Retfærdige"* som de selv kaldte ham, Forstanderen for den jersalemske, ja for hele den jøde-kristne Menighed, Folkets sidste Værn imod den frembrydende Straffedom**). Paa den Forhærdelsens absolute Høide, som det jødiske Folk naaede i den apostoliske Tid, er det nu siden blevet staaende ligetil vore Dage, hvorfor ogsaa de Straffedomme, der rammende det for den fuldendte Forhærdelse, have fortsat sig gjennem alle Tider ligetil Nutiden. Først naar Hedningernes Fylde er gaaen ind, vil Forhærdelsen og med den ogsaa de ydre Straffedomme vige (Rom. 11, 25 ff.) ***).

*) Det er betydningsfuldt, at Paulus tilskriver den *Helligaand* Spaadommen i Jes. 6, 9. 10, medens Johannes i Joh. 12, 39-41 siger, at Jesaias udtalte den, da han saa *Kristi* Herlighed, og at han talte om *Kristus*. Differentien synes at staa i Sammenhængning med, at Johannes taler om Jødernes Forhærdelse mod Kristus, Paulus om deres Forhærdelse mod den Helligaand.

***) Hegesippus i Eusebius's Kirkehistorie II, 23.

***) Hvorledes *Forjettelsen* i Jes. 6, 13 efter hvert af de to første af de ovenfor nævnte tre Stadier er gaaen i Opfyldelse, det vise os. Steder, som Jes. 37, 31 og som Esr. i, 4. 9, 8. 13. 15 og Neh. 1., 2. 3. Om dens Opfyldelse ved Slutningen af det tredje Stadium. taler Paulus i Rom. 11,25 ff.

[Kap. 1](#) [Kap. 3](#)